

TÉMA

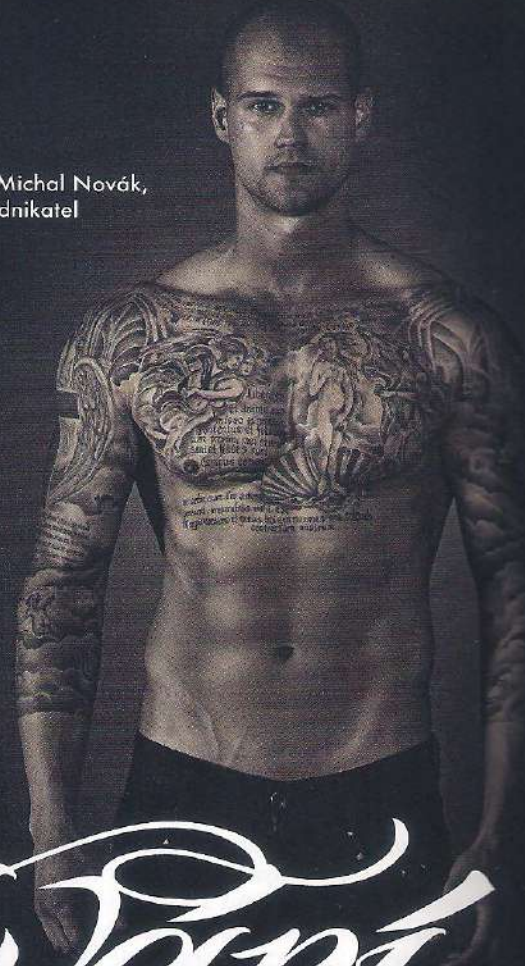
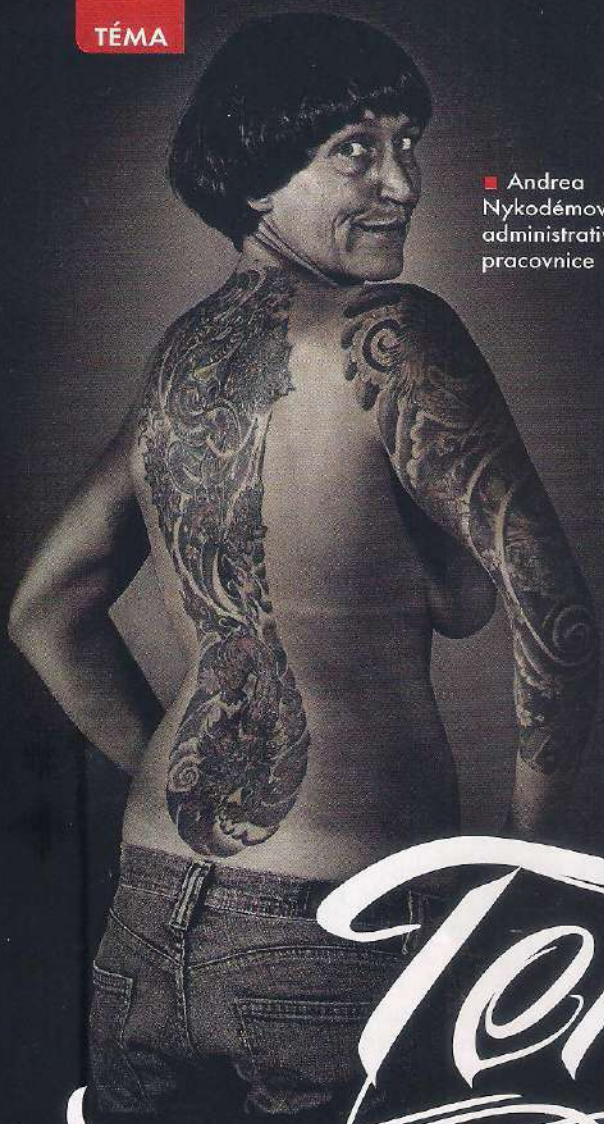
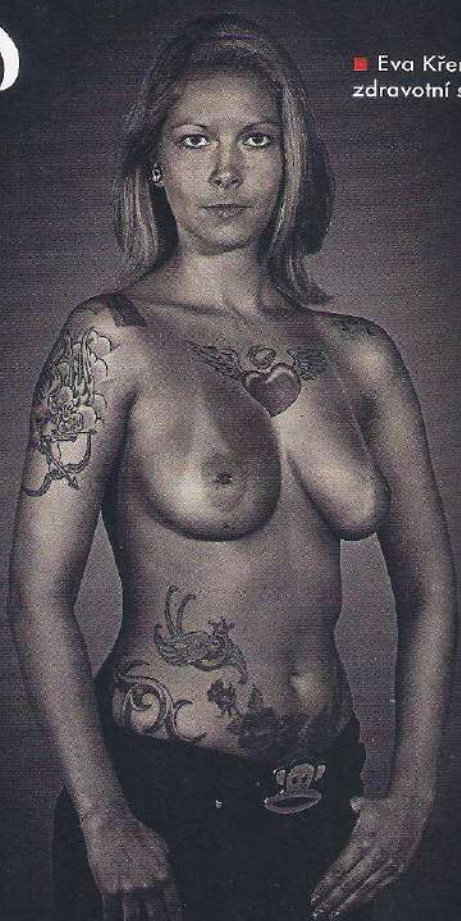
■ Andrea Nykodémová,
administrativní
pracovnice

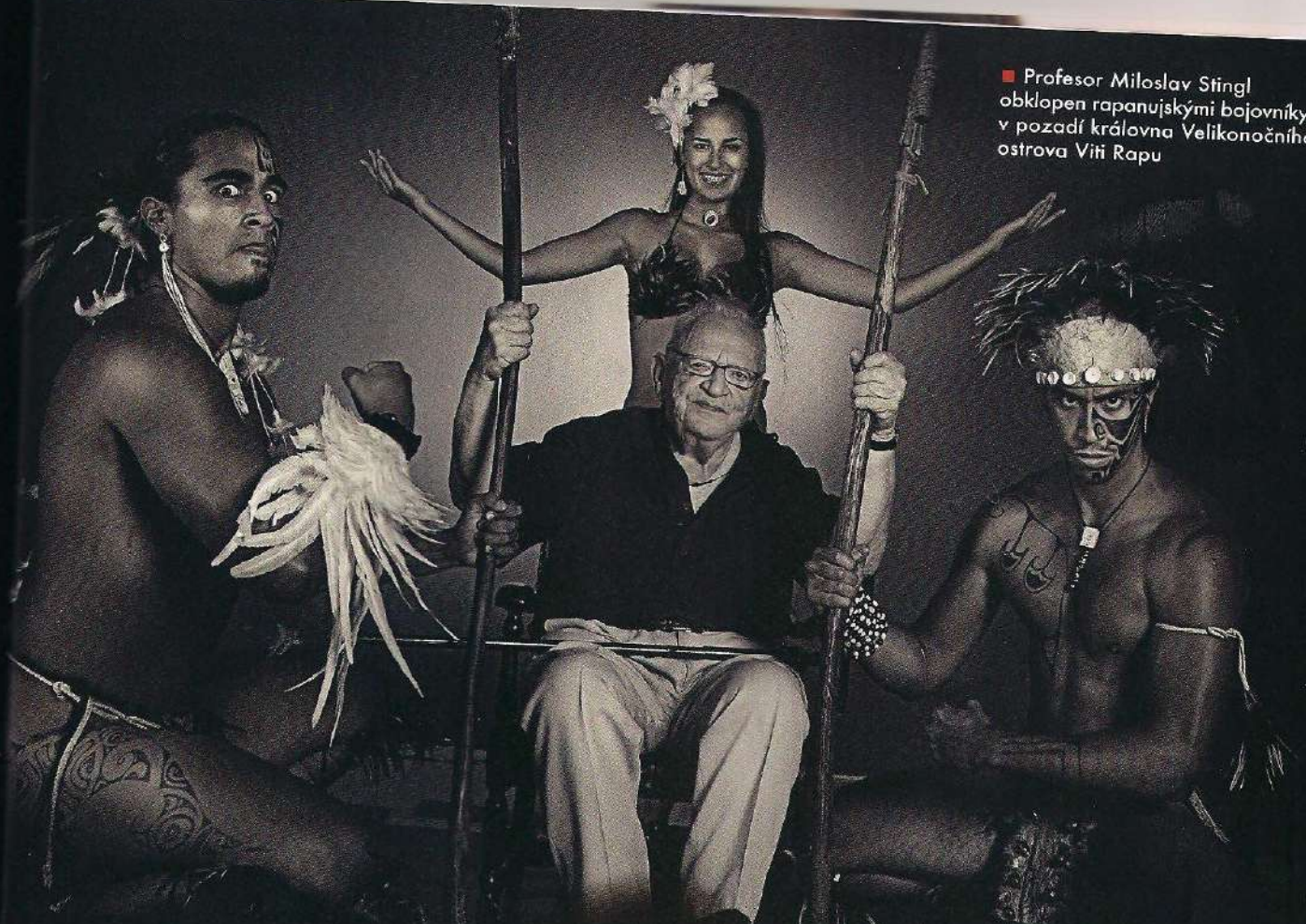
■ Michal Novák,
podnikatel

■ Eva Křenková,
zdravotní sestra

Tetování

■ Ota „Marpo“
Peřina, hudebník

■ Profesor Miloslav Stingl obklopen rapanujskými bojovníky, v pozadí královna Velikonočního ostrova Viti Rapu

■ Zoe Petlitschková, produkční

text ESTER GEROVÁ,
foto ©FRANTIŠEK ORTMANN,

Jedná se o fenomén, který prostupuje všemi kontinenty. Tetování se vyskytuje v mnoha kulturách a má širokou škálu významů. Pokrývá části kůže nebo celé tělo. Jeho počátek můžeme najít už před pěti tisíci lety u pravěkého člověka Ötziho.

■ Vaenga Tao, rapanujský tanečník

Existují tisíce důvodů, proč se lidé nechávají tetovat. U prastarých národů i dnešních lidí jde o touhu zdobit se, obléknout se do něj. Svou roli může hrát i potřeba bolesti, pověřivost nebo vysílání sexuálních signálů. Jsou důkazy o léčebné funkci tetování. Například pravěký člověk Ötzi tlačil do svého tetování úlomek kosti, aby tak ulehčil své artritidě. Podobné body nazvala východní medicína akupunkturními. Potřeba magických symbolů, pocit příslušnosti k nějakému klanu, stejně tak hledání identity a touha po individualizaci – to jsou příčiny tetování lidí po celém světě. A v neposlední řadě hraje velkou roli iniciace, tedy situace, kdy se z chlapce stává muž, z dívky žena.

TRADICE TETOVÁNÍ

Jakým způsobem na tělo zapsat příběh? I dnes se můžeme nechat poklepávat dřevěnou paličkou, přídělanou na hrabičky z rybí či lidské kosti. Spolu s barvou z pečeného ořechu nebo černicích semen rostlin se takto v Polynésii dostávalo tetování do lidské kůže. Markézané si takhle zdobili celé tělo. Tetování u nich dosáhlo nejvyšší dokonalosti. Lidé na Samoi se zase tetovali od beder po kolena a každá čára měla své jméno. Muži se nechávali zdobit i na genitáliích. Kdo nebyl na Samoi tetovaný, často se neoženil. Maorové používali tetování zejména k identifikaci. Jakákoliv spirála na obličejí měla svůj význam. Když obyvatelé Nového Zélandu podepisovali ve Waitangi v roce 1840 smlouvu s Angličany, namalovali místo podpisu právě své tetování z tváře. Angličané dokonce někdy neváhali původním obyvatelům ostrova setnout hlavu (!) – natolik se jim tetování líbilo (hlavy také vyměňovali za zbraně). Maorské tetování se od ostatního lišilo tím, že se provádělo plochým okrajem rydla a vnašelo se do malé jizvy. Proto se tomuto tetování říká hloubkové, jelikož mělo velmi blízko ke skarifikaci neboli jizvení.

Tajemné tetování „moko“ zdobilo na Novém Zélandu kromě hlavy muže výjimečně i jeho zadek, zatímco ženy se tetovaly jen na bradě. Pokud to byly ženy vdané, měly na bradě několik čárek, jež symbolizovaly, že je žena dospělá. Podobně se zdobili i Ainové, původní oby-

tetování, jehož „výroba“ na zádech může trvat i dva roky. Jsou to právě Japonci, kteří oproti jinak po celém světě rozšířené černé barvě tradičně používali barvu červenou, zelenou a žlutou. Přírodní barvy extrahovali z hovězí žluči, kurkumy, šafránu, indiga a sazí. Dalšími ojedinělými tatéry, kteří se nespokojili pouze s černým pigmentem, byli indiáni okolo severozápadního pobřeží dnešní Kanady. Kmeny Haidů, Tlinkitů, Selišů, Čimšanů používaly pro tetování zvané ki-da červenou barvu.

TETOVÁNÍ DNES

Lidé se dnes stále častěji nechávají tetovat. Většinou moderní technikou ve studiu, které je vybaveno lépe než lecjaká zubařská ordinace. Sterilní nástroje, jehly, strojek doplňuje všudypřítomná dezinfekce a gumové rukavice. Jedno takové studio jsem navštívila v Praze 5 u Jiřího Vokálka. Řekl mi, že i za komunismu se v Česku tetovalo, ale panoval názor, že kdo je potetovaný, je kriminálník. První tetovací studio vzniklo v roce 1992, do té doby se používalo mnoho různých alternativních technik. Nedávno potkal muže, který se celý potetoval jen jehlou a obyčejným inkoustem. Vokálek používá elektrický tetovací strojek, jenž má dvě cívky, planžetu a násadku na jehly. Tetuje souborem jehel, přičemž jejich větší počet se hodí na stínování, méně jehel na obrysy. Přesné složení tetovacích barev žádná firma nesdělí; ovšem většina z nich obsahuje tetovací pigment, růžovou vodu, vodu a glycerin. Vokálek začal tetovat ve dvaadvaceti letech po dokončení grafické školy. Nejdřív se potetoval sám, pak tetování zkusil na kamarádech. Musel přijít na to, do které vrstvy kůže se nejlépe jehlami dostat, aby tetování vypadalo správně: „Nejdřív musí člověk o kůži něco vědět, aby ji příliš neničil, jenom ji lehce porušoval a přitom do ní vpouštěl barvu. Samozřejmě, že tatér, musí mít tvůrčí citění a měl by umět kreslit,“ představuje Vokálek základní vlastnosti a dovednosti. Tetuje již jedenáct let a v jeho salonu se vystřídalo mnoho žen a mužů. Obě pohlaví prý mají stejnou motivaci, ale ženy vydrží daleko více bolesti. S klienty každé tetování dlouhodobě konzultuje, a většinou dojdou i k originálním nápadům. „Ti lidé nad tetováním

Když obyvatelé Nového Zélandu podepisovali ve Waitangi v roce 1840 smlouvu s Angličany, namalovali místo podpisu své tetování z tváře. Angličané dokonce někdy neváhali původním obyvatelům ostrova setnout hlavu (!) – natolik se jim tetování líbilo.

vatelé severního cípu Japonska. „Když žena dostala poprvé menstruaci, vyteotovali ji knírek okolo úst,“ říká Martin Rychlík, který učí antropologii umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a o tetování napsal knihu.

V Japonsku dodnes používají starou metodu této techniky – horimono. Jeden z nejznámějších tatérů tohoto tradičního stylu Horioši III. užívá jehly upevněné v bambusové tyčce táboru. Rychlým poklepem až sto dvacetipichů za minutu vytváří

přemýšlejí, mají totiž své příběhy. To přesně zachytil František Ortman ve fotografiích,“ mluví o projektu, jenž pomáhal svému příteli připravit.

PROJEKT TATTOO NAMES

Fotograf František Ortman má potetovaného kamaráda. Jednoho dne si přečetl na blogu iDNES článek od nejméně autorky. Ta tvrdila, že „lidé potetovaní, s dřezy a piercingem si mohou hůře najít práci“. Dále napsala, že „kancelářská povolání, učitelství, zdravotní personál a asistenti by měli vypadat čistě a neměli by mít tetování“. Článek Františka Ortmana vyprovokoval k tomu, aby vytvořil projekt, v němž hrají hlavní roli tetovaní lidé různých povolání: lékaři, inženýři, zdravotní sestry, administrativní pracovníci, sportovci, podnikatelé, řemeslníci, umělci a další. Nechali se fotografovat, aby vyjádřili, že se za svá tetování nestydí. A vyprávěli své příběhy. Ortman pak přizval ke spolupráci Jiřího Vokálka, který vytvořil storyboard, což je vlastně příběh konkrétního člověka, vyjádřený tetováním.

František Ortman k focení dodává: „K tomuto projektu se budu vracet pravidelně. Myslím, že každý půlrok si sezvu lidi a budu dál poznávat různé profese i sociální skupiny, abych vyvracel předsudky ve společnosti proti tetovaným.“

V reakci na článek mě napadlo, že se zeptám jedné vyfotografované, zda měla problém najít si práci. Zdravotní sestra Eva Křenková pracuje již pátým rokem na pražské klinice: „Když jsem se ucházela o tuto práci, bylo mě tetování vidět. Nikdo z vedení ale neměl žádný komentář. V práci se denně setkávám s několika generacemi lidí různých typů i odlišného sociálního zařazení, a většina nemá s mou vizáží problém. Ba naopak, mnoho z nich si mne i díky mému profesionálnímu přístupu a empatii lépe pamatuje,“ odpověděla mi. Není pravda, že by tetování mělo být vnímáno v očích druhých negativně. Záleží přece na každém, včetně konkrétního zaměstnavatele, jak se k němu postaví.

TANEČNÍCI Z VELIKONOČNÍHO OSTROVA

Projektu o tetovaných TATTOO NAMES se účastnili i domorodí obyvatelé Velikonočního ostrova. Tanečnický do Čech pozvala cestovatelka Jana Bürger na desetidenní festival, který pořádala na pomoc rapanujské kultuře loni v prosinci. Rapa Nui je jiný název pro Velikonoční ostrov a znamená v překladu Velká Rapa.

Domorodci se v ateliéru Františka Ortmana nechali vyfotit s etnologem a spisovatelem Miloslavem Stinglem. Ten Velikonoční ostrov navštívil osmkrát, ovládá rapanujštinu a o ostrově a kultuře v Polynésii napsal knihu OSTROVY KRÁSY, LÁSKY A LIDOJEDŮ.

Pro permanentní techniku tetování se dnes na ostrově používá běžný tetovací strojek, ale oba dva rapanujští tatěři zvládají i původní techniku. Ta zahrnovala vyrytí motivu do kůže úlomkem lidské kosti a zasypaní popelem ze spálené rostliny zvané pe. Permanentní tetování mívaly ženy na čele a na bradě. Sloužilo jim k odlišení panen od žen a k identifikaci úřadující královny ostrova. Nynější královna ostrova Viti Rapu má trvalé tetování na rameni. Je symbolem její rodiny. „Uprostřed je květ, který symbolizuje mě, okolo jsou čtyři symboly ptačích mužů, to jsou mí čtyři bratři, kteří jsou propleteni rostlinou, jež roste na ostrově,“ seznamuje mě

Výstava fotografií Františka Ortmana z projektu TATTOO NAMES probíhá v březnu v nově vzniklé galerii pražského klubu Rock café v Praze na Národní třídě. Další snímky a informace lze najít na webové adrese www.tattoo-names.com.

Viti se svým motivem. Ženy také bývají tetovány na stehnech a spodní části zad, muži převážně na ramenou.

Vaenga Teao je hlavním tanečníkem čtyřčlenného souboru vystupujícího v Praze. Na levém rameni má symbol ptačího muže, jenž je pro ostrov typický. V minulosti se na Rapa Nui jednou za rok konaly závody ptačího muže, jejich vítěz pak vládl ostrovu jeden rok. Od třísel po prsa mu stoupá vyfotovaný duch moře. Ten má bojovníka chránit před mořskými silami. „Místo hlavy, která by se dotýkala mých bradavek, mám vyfotované hroty obsidiánových zbraní. Ty se na ostrově používaly,“ popisuje své tetování Teao. Jeho záda zdobí hlava onoho ducha moře, na pravém stehně má rostlinu zvanou tavari, jež roste ve vyhaslých kráterech rapanujských sopek. Tam se konaly další závody. Tetování rostliny mělo bojovníkovi dodat sílu pro úspěch v boji. Muži bývají na Rapa Nui tetováni z několika důvodů, jimiž jsou: příslušnost k určitému rodu nebo klanu, profesní zařazení, věc, kterou má člověk rád a ochraňuje ho. Ivan Tahira Teao, další z tanečníků, vypráví o profesích, jimiž se Rapanujci na ostrově žijí: „Jsou to tři základní profesní oblasti – lov ryb, boj a obrana, zemědělství a pěstování rostlin. Například zemědělci se tetují symboly zobrazujícími úrodu. Tetování je na Rapa Nui rozšířené u obou pohlaví, přičemž ženy používají jiné symboly. Necháávají si zobrazovat přírodní motivy: hvězdy, slunce, rozmanité květiny a rostliny.“

Na ostrově se můžeme setkat ještě s dalším druhem tetování, a to dočasným. Říká se mu takona a používá se nejenom pro dokreslení příběhu v různých formách rituálu. Vyrábí se vypalováním listů cukrové třtiny, jež se pokládají na vrstvu černé půdy, vyskytující se na jihu ostrova. Pomocí kokosového dřeva a vody se smíchá černá barva, jež se nanáší buď semeny jednoho druhu palmy anebo štětcí. Kromě černé barvy používají domorodci na výrobu takony spoustu modré, bílé a červené barvy. Tyto barvy připravují úplně stejně jako černou, akorát z různě barevných druhů půdy v jeskyních ostrova Rapa Nui. Je jich na ostrově dostatek po rozsáhlé vulkanické erupci. Královna Viti Rapu na představení zpívala píseň RIU o vzniku Velikonočního ostrova. Byla proto dočasně pomalována na čele a na bradě, aby zdůraznila své současné význačné postavení. X